

1. Obiekt

FORT GWIAZDZISTY / Fort Stern/

170/3/1/3

2. Czas powstania

1747-1749 r.

3. Miejscowość

Głogów

nr hipoteczny 59/1, 60/3, 60/4, 60/6, 60/7
60/9, 61/1, 61/2, 104, obręb 7 AM nr.44. Adres Głogów, na pn-wsch. od ulicy
Piastowskiej

nr hipoteczny ..... j.w.

5. Przynależność administracyjna

województwo legnickie

gmina Głogów

pow. Głogów

6. Poprzednie nazwy miejscowości

Gross-Glogau
Glogau

7. Przynależność administracyjna przed 1.VI.1975

województwo zielonogórskie

powiat Głogów

8. Właściciel i jego adres

1. Zasoby Gminy Miejskiej Głogów,
Urząd Gminy, ul. Sikorskiego 21
2. Państwowa Komunikacja Samochodowa

9. Użytkownik i jego adres

Państwowa Komunikacja Samochodowa
oddział w Głogowie

10. Rejestr zabytków

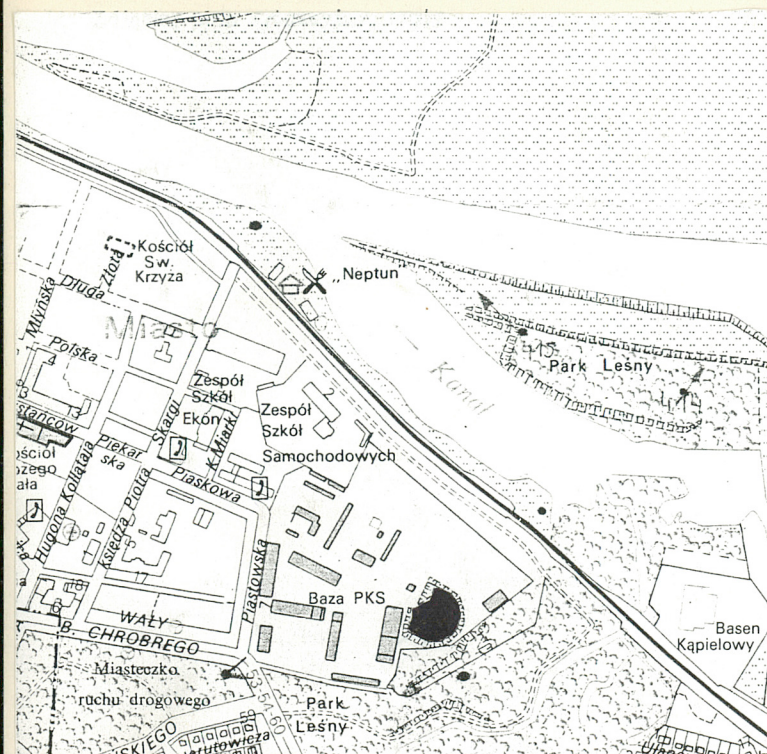
31.07.2008

Nr

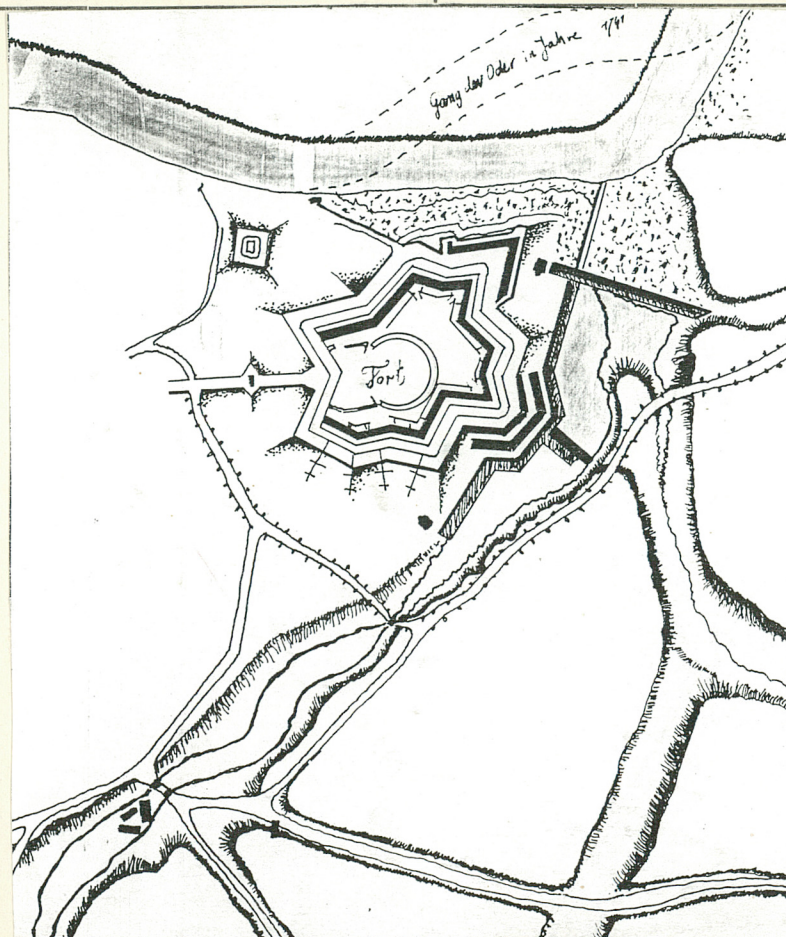
198

data

31.12.2003

~~dec. 2003~~

Lokalizacja Fortu Gwiazdzistego na
współczesnej mapie, skala 1: 10.500.

Plan z końca XVIII w. przedstawiający
Fort Gwiazdzisty. W południowej części
dzieła widoczna sieć chodników przeciw-
minowych.

autor zdjęć

data wykonania

miejsce przechowywania negatywów

Wojciech Eckert maj-czerwiec 1997, neg.u autora

Dzieło forteczne wykonane przez pruskie jednostki saperów fortyfikacyjnych w okresie 1747-1749 r. w okolicy wschodniego narożnika miasta, w miejscu gdzie Potok Młyński /obecnie Strumyk Sępólno/ wpływał do Odry. Szaniec Gwiazdzisty /tzw. Stern Schanze/ został usytuowany w miejscu istniejącego wcześniej magazynu prowiantu, który był otoczony ziemnymi obwałowaniami. Dzieło otrzymało narys kleszczowy. Kształt dzieła był zbliżony do gwiazdy.

W latach 1747-1749 umocniono ziemne wały skarpą ceglana z przeciwstokiem. Wykorzystując korzystne położenie dzieła zlikwidowano magazyn i wykonano samodzielny szaniec z kazamatą. Był on pierwotnie przeznaczony na ok. 200 osobową załogę. Dzieło przeznaczone było dla broni artyleryjskiej.

W 1749 r. poprowadzono z Szańca Gwiazdzistego ukrytą drogę /po jej obu stronach znajdowały się obwałowania ziemne/, która łączyła dzieło z bastionowym narysem twierdzy przez Bramę Szpitalną. W połowie drogi znajdował się ceglany blokhauz spełniający rolę magazynu.

W 1777 r. wykonano w zagłębieniu dzieła drewniany most zwodzony.

W 1783 r. na Potoku Młyńskim wykonano dwie

Duże, pierwsze powstałe dzieło forteczne zewnętrznego pasa obrony twierdzy głogowskiej o narysie kleszczowym. Forma dzieła nieregularna, szczyt otwarty do tyłu, w kierunku miasta.

Fort znajduje się na północny wschód od ul. Piastowskiej.

Owałowania ziemne są od czoła /kier. wschodniego/ otoczone Strumkiem Sępólno /dawny Potok Młyński/.

Początkowo dzieło wykonane było jako szaniec. W tej formie przetrwało do czasów napoleońskich. Dzieło ziemne z dodatkowymi elementami murowanymi /skarpy, przeciwskarpy, blok koszarowy/ i betonowymi /np. stropodach schronu pogotowia/.

Opis zachowanych obiektów Fortu Gwiazdzistego:

1. Plac broni. /2800m²/

Plac broni ma kształt półkolisty. Wyłożony jest płytami betonowymi i asfaltem. W centralnej części placu znajduje się hangar-garaż. Wokół placu biegnie ceglany blok koszarowo-magazynowy.

2. Blok koszarowo-magazynowy. /1200m², 6000m³/

Jednokondygnacyjny blok jest usytuowany wokół półkolistego placu broni. Konstrukcja ceglana. Ściana zewnętrzna otynkowana zaprawą wapienną i obrzutką cementową. Wnętrze bloku stanowi korytarz biegnący po łuku. Posadzka ceglana. Sklepienie pomieszczeń wewnętrznych ceglane, kolebkowe. Do wnętrza bloku prowadzą trzy wejścia. Jedno umieszczone jest centralnie /kier. wschodni/, dwa pozostałe znajdują się w części północnej i południowej. W ścianie zewnętrznej północnej zachowana płyta z piaskowca poch. z I poł. XIX w. upamiętniająca obronę Fortu przez załogę francuską w 1813 r.

<p>14. Kubatura zob.pkt. 13</p>	<p>15. Powierzchnia użytkowa zob.pkt. 13</p>	<p>16. Przeznaczenie pierwotne Dzieło fortecz- ne zewn. pasa obrony kierunku poł.-wsch. twierdzy głogowskiej.</p>	<p>17. Użytkowanie obecne Blok koszarowo-magazynowy wyko- rzystany jako magazyny PKS-u</p>
<p>18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja brak prac budowlanych i konserwatorskich.</p>	<p>19. Stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepie- nia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje)</p> <p>Fort został w poważnie zniszczony w trakcie działań wojennych w 1945 r. w trakcie walk o opanowanie twierdzy głogowskiej.</p> <p>Zachowany w dobrym stanie, czytelny półkolisty plac broni, tzw. dziedziniec, mimo przykrycia jego podłoża asfaltem i betonem.</p> <p>Blok koszarowo magazynowy zachowany w stanie dobrym. Otwory doświetlające i niektóre wejścia częściowo zamurowane. Bryła czy- telna. Fragment ściany zewnętrznej /zwróconej w kierunku półn.- wsch./ silnie wybrzuszony. Tynk zniszczony. Spoiny w wielu miejs- cach wypłukane i zarośnięte trawą i mchem. W ścianie północnej zachowane pancerne jednoczęściowe drzwi od schronu p.lotniczego.</p> <p>Schrony pogotowia zachowane w dobrym stanie. Ściany zewnętrzne nie są zawilgocone i nie popękane.</p> <p>Poterny w dobrym stanie. Ściany zewnętrzne nie są popękane. Wewnątrz na ścianach widoczne zawilgocenia i wysolenia. Na ścia- nach widoczne ślady bielenia wapnem. Zachowane ślady przebiegu instalacji elektrycznej. Brak wyposażenia wewnętrznego i instalacji.</p> <p>Podłoga kazamaty zaśmiecona.</p> <p>Galeria strzelecka w dobrym stanie. Wejście do fosy zasypane ziemią. Ściany nie są zawilgocone i nie są popękane.</p> <p>Wały ziemne całkowicie nieczytelne /znielowane/. Fosa sucha czytelna, Dobrze zachowana. Czytelny przedstok.</p> <p>Fragment dziesięciometrowej długości przeciwskarpy częściowo</p>		
<p>20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Wpisanie Fortu do rejestru zabytków. 2. Zabezpieczenie przed nielegalną rozbiór- ką. 3. Usunięcie zarośli porastających ściany fosy, stropodach kaponiery barkowej i po- terny. 4. Zapewnienie nadzoru konserwatorskiego przy ew. remoncie lub adaptacji Fortu dla nowych funkcji. 			

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania)

brak

22. Bibliografia

F.Minsberg, Geschichte der Stadt und Festung
Glogau

Glogau 1853

W.Eckert, Twierdza Głogów w procesie rozwoju
nowożytnej sztuki fortyfikacyjnej
/XVII-XX w./

Zielona Góra 1992, maszynopis, Politechnika
Wrocławska

23. Źródła ikonograficzne i fotografie (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury)

Mikrofilmy map i planów Głogowa z lat 1640-1997,
neg. fotografii przedstawiające stan obecny znaj-
dują się w zbiorach opracowującego.

Mapy i plany w: Kartenabteilung, Deutsche Staats-
bibliothek w Berlinie

24. Uwagi różne

Podstawowym postulatem jest znalezienie nowego
użytkownika i zmiana sposobu użytkowania obiektu.

25. Wypełnił

dr inż.W.Eckert

W. Eckert

26. Sprawdził

1. Miejscowość Głogów	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) FORT GWIAZDZISTY	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) Autorzy, historia obiektu, określenie stylu /I/
--------------------------	--	---

ceglane tamy, których zadaniem było spiętrzanie wód w celu zalania przedpola Fortu.

W 1787 r. według projektu Corneliusa Wallrave'go /1692-1773/ wykonano chodniki przeciwmurawowe. Wejście do nich znajdowało się w murowanej przeciwskarpie. Były one skierowane w kierunku południowo-wschodnim.

W okresie napoleońskim nastąpiła modernizacja dzieła poprzez przebudowę bloku koszarowego oraz zwiększenie wysokości wałów ziemnych. Dokonano także napraw zniszczonych w międzyczasie chodników przeciwmurawowych oraz tam przed Fortem Gwiaździstym.

W czasach kolejnego panowania pruskiego nastąpiła kolejna modernizacja dzieła. Zmieniono nieco narys kleszczowy oraz wybudowano kaponiery osłaniające suchą fosę.

W latach 1870-1874 zmieniono dotychczasowy mały kąt nachylenia przeciwstoku fortu na większy, zmieniając w ten sposób profil fortu. W tym też czasie, w trakcie budowy linii kolejowej Głogów-Wrocław przebudowano północną część dzieła. Zasypano północną część fosy suchej. Dla potrzeb zabezpieczenia linii kolejowej i przejazdu do rdzenia twierdzy adaptowano ceglana kaponiera barkową Fortu. Przebudowano jej wschodnią elewację poprzez zamurowanie otworów strzeleckich i przebudowano ceglana poterną łączącą ją z Fortem Gwiaździstym. Kaponiera ta została włączona w obronę przejazdu linii kolejowej i wraz ze znajdującym się po północnej stronie torów tradycyjnym kolejowym spełniały rolę samodzielnych dzieł.

W latach 1875-1879 zlikwidowano wschodni front obrony fortu. Zamknięto dojście do fortu od strony Odry przez założenie długiego na ok. 400 m. czoła obrony. Wał ten wzmocniony został podwójnym rzędem palisad oraz stalową kratą forteczną. Wykonano też nowe stanowiska działowe dla czterech dział.

W okresie I Wojny Światowej wykonano kolejną modernizację dzieła. Do fortu doprowadzono energię elektryczną, a w kazamatach umieszczono dodatkowo agregat prądotwórczy. Wykonano też dodatkową, zapasową studnię głębinową. Stropodachy schronów pogotowia wzmocniono czapami betonowymi.

W 1944 r. dzieło pełniło rolę zaplecza magazynowo-koszarowego oraz pełniło rolę schronu przeciwlotniczego.

Po wojnie obiekt był spenetrowany przez jednostki saperskie Wojska Polskiego. Następnie został przejęty przez

Wkładkę założył: Wojciech Eckert czerwiec 1997 r.
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: autor opracowania

1. Miejscowość Głogów	2. Obiekt (nazwa jak w karcie) FORT GWIAŻDZISTY	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego) Autorzy, historia, określenie stylu /II/
--------------------------	--	--

Bazę PKS-u jako zaplecze magazynowo-techniczne.

Pod koniec lat 70-tych zlikwidowano ceglana kaponierę czołową, która była umieszczona w skarpie przy zasypnym warstwą ziemi wyjściu drogi wypadowej na wschodnie przedpole fortu.

Fort Gwiaździsty stanowi unikatowe dzieło na terenie Polski. Nie znane są zachowane do dzisiaj podobne dzieła w innych miejskich systemach fortyfikacyjnych.

Fort Gwiaździsty stanowi przykład architektury obronnej przechodzący fazy rozwoju charakterystyczne dla historii fortyfikacji XVIII-XX w.

Wkładkę założył: Wojciech Eckert, czerwiec 1997 r.
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: autor opracowania

1. Miejscowość.....	Głogów	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. Gmina.....	Głogów	FORT GWIAZDZISTY	Opis /sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut, bryła, elewacje, dach, wnętrze, wyposażenie, inst. /
3. Województwo.....	legnickie		/I/

3. Poterna. /120m², 640m³/

Około czterdziesto-metrowej długości odcinek podziemnego korytarza prowadzącego do kaponiery barkowej. Obiekt o konstrukcji ceglanej, sklepienie ceglane, kolebkowe. Stan poterny dobry. Posadzka ceglana na zaprawie cem.-wap. Korytarz delikatnie /ok. 10°/ opada w dół w kierunku kaponiery. Ściany wewnątrz pobiałkowane wapnem. Po bokach korytarza zachowane cztery nisze /na rzucie półkola/ przeznaczone dla wartowników. Na ścianach poterny zachowane ślady mocowań przewodów elektrycznych. Wejście do obiektu sklepione jest łukiem ceglany i osłonięte dwoma ceglanyścianami oporowymi. Elewacja wejściowa w dobrym stanie. Nad wejściem zachowane pozostałości stalowej balustrady.

4. Kaponiera barkowa. /60m², 200m³/

Ceglana kaponiera barkowa jest połączona za pośrednictwem poterny z wnętrzem fortu. W kaponierze znajdują się trzy kazamaty. Dwie kazamaty posiadają po jednym przeciwwrykoszetowym otworze strzelniczym /dla broni długiej/ wyprowadzonym do wnętrza fosy suchej. Ponadto obiekt posiada także jeden otwór strzelecki przeznaczony prawdopodobnie dla działa /obecnie częściowo zamurowany/.

5. Galeria strzelecka. /75m², 360m³/

Galeria strzelecka jest założona na planie niewielkiego prostokąta. Jest to obiekt dostawiony do kaponiery barkowej. Galerię stanowi jedno pomieszczenie w którym za pomocą ceglanych ścian wydzielono kilka osobnych stanowisk strzeleckich. Na dłuższym boku znajduje się kilka otworów strzeleckich przeznaczonych dla broni długiej. Na boku krótszym, skierowanym ku załamaniu narysu fosy suchej znajduje się zasypane wejście. Wejście to prowadziło do wnętrza fosy okalającej fort. Ściany obiektu wykonane z cegły na zaprawie wapiennej, posadzka ceglana.

6. Poterna II. /60m², 320m³/

Poterna ta jest obiektem o dł. ok. 20 m o konstrukcji ceglanej, sklepionej ceglana kolebką. Poterna jest wyprowadzona ze środkowej części bloku koszarowo magazynowego do suchej fosy.

Wkładkę założył: Wojciech Eckert, czerwiec 1997 r.

(imię, nazwisko, data)

autor opracowania

Miejsce przechowywania negatywów: .....

1. Miejscowość.....	Głogów	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. Gmina.....	Głogów	FORT GWIAZDZISTY	Opis/sytuacja, materiał i konstrukcja, rzut
3. Województwo.....	legnickie		bryła, elewacje, dach, wnętrze, wyposażenie, inst./ /II/

W poternie zachowane dwie nisze wartownicze, w rzucie półkolisty. Posadzka ceglana. Ściany poterny ceglane na zaprawie wapiennej. Na ścianach nieliczne rysy i spękania. Od strony wnętrza fortu poterna zamurowana. Wyprowadzenie poterny wysadzone i częściowo zasypane. Widoczne ślady mocowań bramy drewnianej. Brak zachowanej instalacji i wyposażenia wewnętrznego.

7. Schron pogotowia I. /25m², 400m³/

Konstrukcja obiektu ceglano-betonowa. Schron pogotowia posiada jedno centralnie umieszczone pomieszczenie sklepienie kolebkowo. Ściany i sklepienie ceglane na zaprawie wapiennej. Na elewacji frontowej po obu bokach, przy wejściu, znajdują się dwie wnęki. Pierwotny schron wykonano w II poł. XVIII w. W XIX w. przebudowano go przez dostawienie dodatkowych ścian. Pierwotny ceglany stropodach wzmocniono na pocz. XX w. przez wylanie betonowej, dwuspadowej czapy. Schron był podręcznym magazynem amunicji dla znajdującego się obok stanowiska działowego. Stanowisko to osłonięte było od czoła ziemnym wałem, obecnie zniwelowanym. Wnętrze schronu pobielone było wapnem.

8. Schron pogotowia II. /25m², 370m³/

Ceglano-betonowy schron pogotowia był podręcznym magazynem amunicji dla znajdującego się obok stanowiska działowego. Ściany ceglane na zaprawie wapiennej. Stanowisko od czoła osłonięte było wałem ziemnym /obecnie zniwelowanym/. Schron posiada jedno pomieszczenie o sklepieniu kolebkowym. Wnętrze białkowane wapnem. Do ścian wejściowej pod kątem prostym jest dostawiona ściana oporowa z niewielką niszą. Stropodach wykonana w XVIII w. z cegły na pocz. XX w. wzmocniony został betonową, dwuspadową czapą.

9. Fosa sucha.

Krótki, ok. 80 metrowej długości odcinek fosi suchej. Skarpa i przeciwskarpa murowana z cegły, łagodnie odchylone od pionu /ok. 10°/. Ściany ceglane z licznymi ubytkami i przemurowaniami. Spoina częściowo wypłukana, zarośnięta mchem i trawą. W centralnej części skarpy widoczne zawalone i zasypane wyjście na przedpole fortu.

Wkładkę założył: Wojciech Eckert, czerwiec 1997 r.

(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: autor opracowania

Po przeciwnej stronie/na przeciwstoku/ widoczne wyprowadzenie z poterny.

1. Miejscowość Głogów

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)
FORT GWIAZDZISTY3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
Fotografie /sztuk 3/

Widok na półkolisty plac broni oraz blok
koszarowo - magazynowy Fortu Stern. Na
stropie warstwa ziemi. Widoczne wejścia
do wnętrza bloku.

Wkładkę założył: .....dr inż. Wojciech Eckert, czerwiec 1997 r.
Imię, nazwisko, data

Miejsce przechowywania negatywów: .....
autor opracowania.

wzg ńroda śl 589-91 - 5000 szt

ODZ 1978 r.

1. Miejscowość

Głogów

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

FORT GWIAZDZYSTY

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Fotografie /sztuk 3/.

Wybrzuszenie ściany frontowej.
Na ścianie widoczna nadrzutka
cementowo - wapienna.

Zamurowany współcześnie otwór
doświetlający blok koszarowo-
magazynowy. Nad otworem widoczny
odpływ wody opadowej ze stropu.
Nad nim współczesne powiększenie
muru

Blok koszarowy fortu miał być wykorz-
stany jako schron przeciwlotniczy.
Świadczą o tym jeszcze zachowane
drzwi stalowe - prawdopodobnie zamon-
towane w 1944 r. Drzwi zostały za-
montowań w zamurowanym otworze doś-
wietlającym.

Wkładkę założył: dr inż. Wojciech Eckert, czerwiec 1997 r.

Imię, nazwisko, data

autor opracowania.

Miejsce przechowywania negatywów: .....

1. Miejscowość

Głogów

2. Obiekt (nazwa jak w karcie)

FORT GWIAZDZYSTY

3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)

Fotografie /sztuk 3/.

We frontowej ścianie bloku koszarowo-magazynowego znajduje się płyta z piaskowca pochodząca z XIX w., upamiętniająca walki o fort w 1813 r.

Wnętrze fosy suchej okalającej fort od strony wschodniej. Na planie pierwszym otwór strzelniczy kaponiery barkowej. Na drugim palnie zwalona ściana przeciwskarpy.

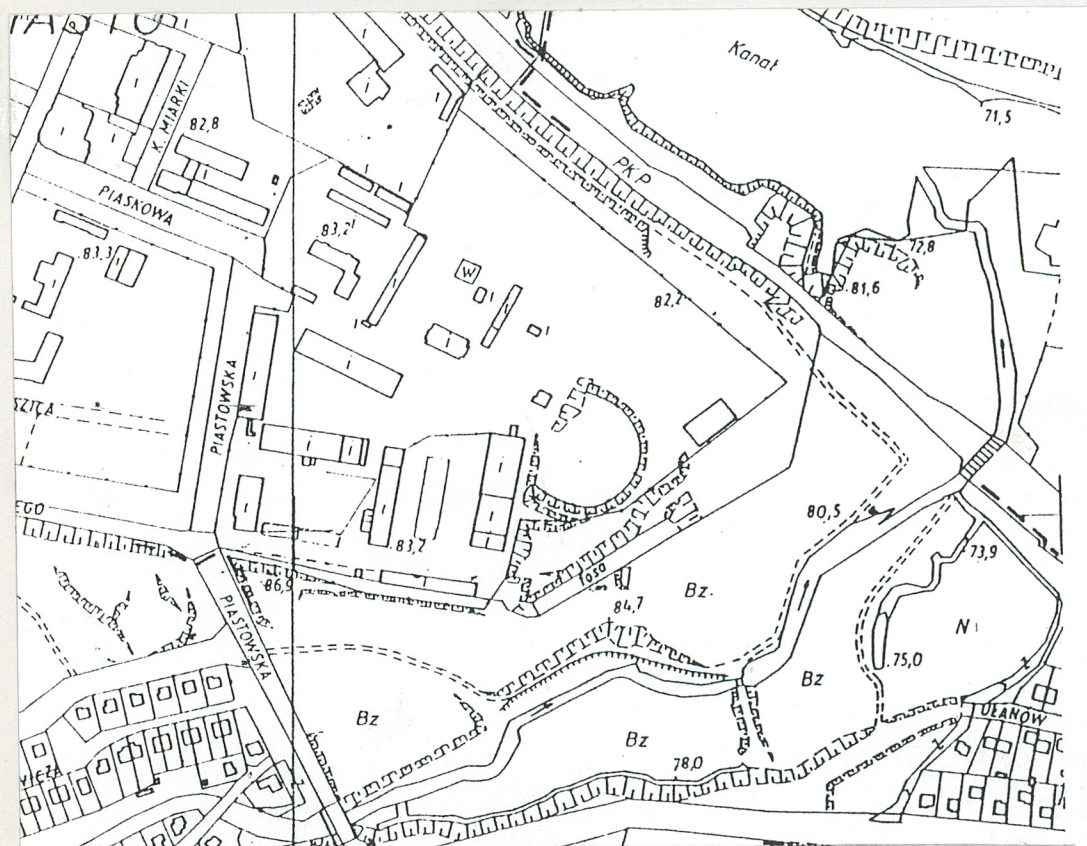
Wnętrze fosy suchej. W głębi zasypane ziemią i gruzem załamanie fosy /w kierunku południowo-zachodnim/.

Wkładkę założył: dr inż. Wojciech Eckert, czerwiec 1997 r.
Imię, nazwisko, data

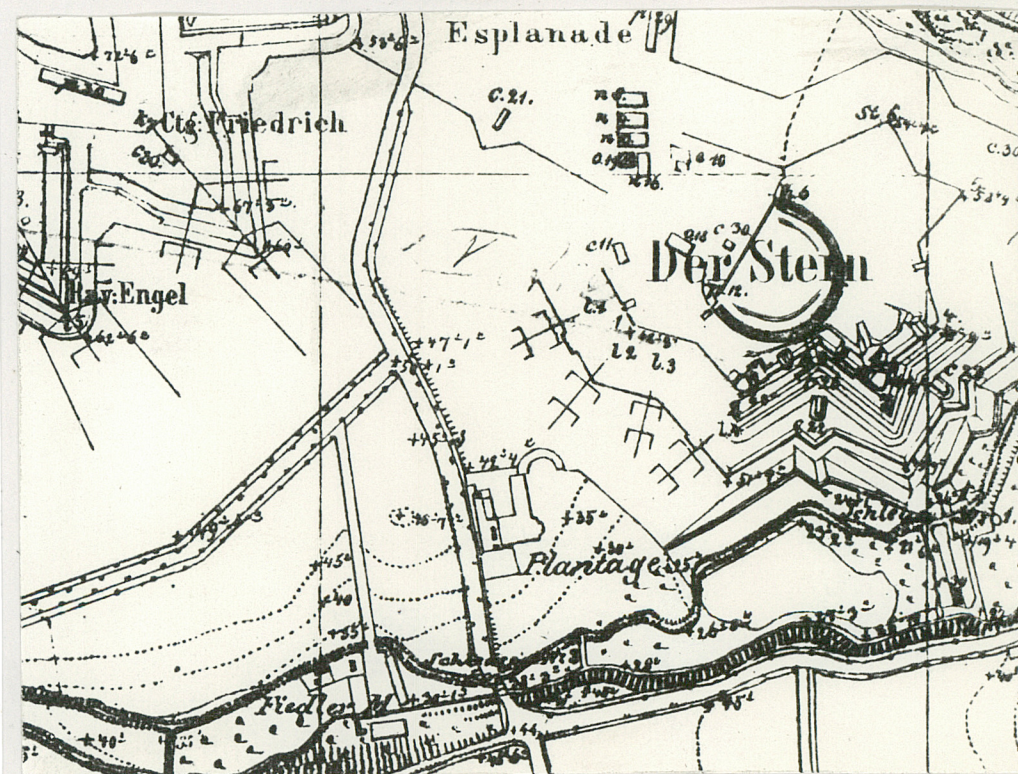
Miejsce przechowywania negatywów: ..... autor opracowania.

1. Miejscowość.....	Głogów	4. Obiekt (nazwa jak w karcie)	5. Zawartość wkładki (nazwa materiału uzupełniającego)
2. Gmina.....	Głogów	FORT GWIAZDZISTY	Mapy i plany
3. Województwo.....	legnickie		

1. Współczesny plan sytuacyjno-wysokościowy.
Skala 1:5000

2. Fort Gwiazdzisty na planie z 1861 r.
Skala 1:5000

Wkładkę założył: dr inż. Wojciech Eckert, czerwiec 1997
(imię, nazwisko, data)

Miejsce przechowywania negatywów: u autora opracowania